

JERZY J. KOLARZOWSKI

Uniwersytet Warszawski

Spoleczno-ekonomiczne determinanty zrównoważonego rozwoju. Propozycja analizy działań

Pojęcie zrównoważonego rozwoju w rzeczywistości społecznoekonomicznej zakłada, że proces ten nie jest ani monolityczny, ani harmonijny. O ile ewolucyjność rozwoju dostrzegamy w świecie przyrody, to rzeczywistość społeczno-ekonomiczna staje się areną dla batalii, w której ścierają się ze sobą sprzeczne interesy niejednokrotnie podbudowane radykalizmem działających podmiotów. „W ethosie mieszczańskim podniesiona zostaje ranga działania jako takiego do tego stopnia, że znika świadomość immanentnego powiązania dążenia z wartością. Samemu działaniu przypisuje się tak dużą rangę, że staje się ono – w moralności mieszczańskiej – wartością samoistną, przeciwieństwem negatywnie ocenianej bierności. W wyniku tego dochodzi do sytuacji podejmowania działania dla niego samego, tylko po to, by nie być biernym. Dochodzi do sytuacji, w których działanie zamiast stanowić środek osiągnięcia jakiegoś celu, staje się celem. Skutkiem tego jest niedostrzeganie aksjologicznego źródła działań, z czym wiąże się też przekonanie o arbitralności wszelkich działań. Skoro działania podejmowane są dla nich samych, poszukiwania ich imma-

mentnego powiązania z wartościami wydaje się niezrozumiałe, a nawet dziwaczne”¹.

Ów radykalizm często jest niewidoczny ze względu na głoszone poglądy czy oficjalnie demonstrowane postawy, np. z powodu obowiązujących w danym otoczeniu reguł poprawności politycznej. Jednak to ów rozwój staje się czynnikiem decydującym o zainicjowanych celach oraz wyborach kierunków. Z tych też powodów proponujemy wielopłaszczyznową koncepcję rozwoju, która ukaże, kiedy nadmiar któregoś z omawianych czynników będzie decydował o rozwoju nie zrównoważonym, jaki dobór czynników może zbliżyć nas do rozwoju zrównoważonego a wreszcie, jaki układ determinujących uwarunkowań spowoduje stagnację.

Poziom pierwszy – uwarunkowania ekonomiczne podstawowe. W perspektywie indywidualnej będzie to troska o byt oraz spokojną i dostatnią egzystencję materialną. W perspektywie zbiorowego podmiotu życia społeczno-gospodarczego można mówić o stabilnym reprodukowaniu zasobów i utrzymywaniu zysków na poziomie zapewniającym przetrwanie na rynku.

Poziom drugi – uwarunkowania kulturowe. W przypadku jednostki będzie to odebrane wychowanie, tradycje, z którymi się stykał lub do których może sięgać podmiot-uczestnik życia społecznego w danej wspólnotcie. W przypadku przedsiębiorstw możemy brać pod uwagę nade wszystko to, co bywa określane angielskim terminem *public relations*, tj. stosunki z otoczeniem, działania promocyjne i reklamowe, kampanie sprzedaży i tym podobne działania pozwalające identyfikować daną firmę z kierowaną do bardziej lub mniej licznej odbiorcy ofertą towarów lub usług.

Poziom trzeci – tworzona i kreowana tożsamość: wszystko to, co dzięki działaniom podejmowanym wspólnie z innymi lub indywidualnie podmiot życia społecznego utrwalił, a co znalazło oddźwięk u jego współczesnych lub potomnych. Kreowany dorobek zawsze odtwarza wizerunek podmiotu na tle otaczającej zbiorowości. Poziom ten zawiera najwięcej ograniczeń związanych z kumulacją doświadczeń. Złączone razem czynniki poziomu pierwszego – determinanty ekonomiczne, i drugiego – otoczenie kulturowe, współtworzą historię podmiotu tak indywidualnego jak i zbiorowego.

Poziom czwarty – jest to poziom wszechstronnych „oceanicznych” możliwości, a więc maksymalny horyzont zakładanego rozwoju. Na tym pozio-

¹ P. Orlik, *Max Scheler o aksjologicznym „źródle” dążeń*, [w:] *Szkice z filozofii działań*, red. T. Buksińskiego, Wyd. Naukowe IF UAM, Poznań 1991, s. 71.

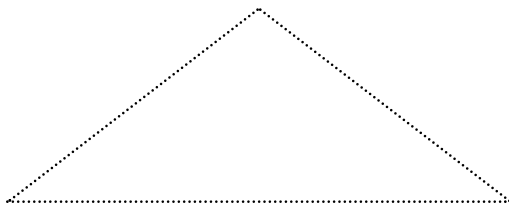
mie jednostka przeżywa stany impulsu twórczego, niezwykle przyływy twórczych sił, wierzy w realizację dalekosiężnych marzeń. Podmioty zbiorowe osiągają ten stan rzadko, najczęściej w momentach wymagających heroicznego bohaterstwa, altruistycznego współdziałania wielu w okresach zagrożeń lub w wyniku masowego zaangażowania w konflikt polityczny lub sytuację rewolucyjną. Umiejętne pokierowanie entuzjazmem mas może skierować ich energię ku niezwyklej pracowitości, przedkładanie interesu zbiorowego nad indywidualny i przyczynić się do harmonijnego współdziałania jednostek ze zbiorowością, np. narzucone społeczeństwu programy przyspieszonego rozwoju związane z przewyciężaniem starego porządku, odbudowa gospodarki po długotrwałych wojnach czy dostęp do dodatkowych zasobów, np. prawidłowo dystrybuowanej pomocy ekonomicznej. Zaproponowany podział jest strukturą społeczno-psychologiczną, a taki układ charakteryzuje znaczna umowność.

Społeczne determinanty ujęte z perspektywy maksymalnego rozwoju, sytuacyjnego przymusu i oceny warunków dyktowanych przez otoczenie można przedstawić modelowo.

Podjęta zatem zostanie próba stworzenia modelu, który będzie opisywał sytuację tak podmiotów indywidualnych, jak i zbiorowych. Zrównoważony rozwój zakłada planowanie wzrostu na każdym z czterech poziomów, ale aby wzrost ten był harmonijny i zmierzał w jednym kierunku, winien być podporządkowany ideałom dyktowanym przez poziom najwyższy – czyli czwarty. Właściwa analiza warunków, w których należy podejmować działania związane z rozwojem wymaga adekwatnej oceny przynależnej do każdego z poziomów, zatem także od jeden do cztery. Przymus natomiast wyłącznie dotyczy sytuacji tylko z pierwszych trzech poziomów. Na nasz model złożą się zatem trzy zmienne liniowe, takie jak: planowany rozwój, ocena warunków podejmowania decyzji oraz przymus występujący w uwarunkowaniach 1–3, tj. w bieżącej działalności ekonomicznej, uwarunkowaniach kulturowych i wypracowanej tożsamości, z wzajemnymi ich powiązaniem.

Z maksymalnego horyzontu rozwoju nie możemy zrezygnować, bo wówczas podjęty temat staje się bezprzedmiotowy. Reakcją na przymus zewnętrzny może być jedynie dostosowanie się lub zrekompensowanie zjawiska dodatkowym wysiłkiem, nakładami pracy, środków finansowych czy też w kalkulowanie strat w podjęte przedsięwzięcie, które mimo owych strat w ostatecznym rozrachunku przyniesie korzyści.

*horyzont maksymalnych możliwości /
/ brak horyzontu maksymalnych możliwości*

*przymus zewnętrzny /
/ brak zewnętrznego przymusu*

*właściwa ocena rzeczywistości /
/ niewłaściwa ocena rzeczywistości*

Zaprezentowana struktura ma na celu wykazać, że całokształt zaplanowanego i zrealizowanego rozwoju zależy od właściwej oceny rzeczywistości. Klęski w przedsięwzięciach tak indywidualnych, jak i zbiorowych wynikają z niewłaściwej oceny warunków otaczających działający podmiot. Analiza oceniająca szanse rozwoju powinna uwzględniać możliwe do popełnienia błędy przez każdy z działających podmiotów². Błędy te mogą być natury ekonomicznej lub psychologiczno-komunikacyjnej.

Błędnymi ocenami natury ekonomicznej będą: 1. Nieuwzględnianie presji czasu; 2. Jednostronna kumulacja zysków, ustępstw, przysług czy honorów; 3. Malejąca wartość przysług; 4. Stosowanie nadmiernych kar i szafowanie niepotrzebnymi nagrodami; 5. Podejmowanie niewspółmiernego ryzyka.

Pośród błędów psychologiczno-komunikacyjnych znajdują się takie jak: 1. Przyjęcie w punkcie wyjścia postawy spolegliwej; 2. Dopuszczenie do sytuacji konfliktu w początkowej fazie zainicjowanego procesu rozwoju; 3. Brak należytych starań w zakresie minimalizacji zobowiązań własnych; 4. Niepotrzebne mnożenie ustępstw; 5. Nieumiejętność zadawania pytań;

² „[...] nauka, która skupia się nad badaniem codziennych, praktycznych rozumowań, jako konstytutywnych dla wszystkich ludzkich czynności, wykorzystuje założenie o indeksykalności (wskaźnikowości) przejawów życia społecznego. Głosi ono, iż chcąc uchwycić znaczenie wypowiedzi czy innego działania, musimy umieścić je w kontekście sytuacyjnym, w którym powstały lub w którym wystąpiły. [...] Z indeksykalnością wiąże się okazjonalność wyrażen opisujących życie społeczne”. D. Dobrzański, *Etnometodologia wobec problemu racjonalności działań potocznych*, (w:) *Szkice z filozofii działań*, red. T. Buksiński, *op. cit.*, s. 101.

6. Brak umiejętności słuchania partnerów i przeciwników; 7. Nadmierna potrzeba bycia lubianym.

Dwanaście sytuacji (pięć ekonomicznych i siedem psychologiczno-komunikacyjnych) zostają zastosowane do opisu błędów w ocenie otaczającej działający podmiot rzeczywistości. Opis ten należy skonfrontować z wymienionymi na początku czterema poziomami rozwoju.

Podjęta konfrontacja modeli ma za zadanie ukazać złożoność problematyki społecznej i ekonomicznej przy jednoczesnym *niedostatku analiz i modelowych ujęć problematyki ściśle ekologicznej*. Ekologia jako trzeci wymiar składający się na definicję zrównoważonego rozwoju jest rozdzierana dylematem dwóch sposobów widzenia tych złożonych zagadnień. Punkt pierwszy polega na takim sposobie widzenia, w którym zagadnienia ochrony środowiska naturalnego i zasobów surowcowych Ziemi ma być jedynie uzupełnieniem zagadnień ekonomicznych i społecznych. Drugi punkt widzenia, odwraca hierarchie – wszystkie dystynkcje i nieciągłości w kwestiach ekonomiczno-społecznych podporządkowuje perspektywie ekologicznej ustanawiając ją jako monolityczną zasadę naczelną.

Jerzy J. Kolarzowski

SOCIO-ECONOMIC DETERMINANTS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT. PROPOSAL OF ACTION ANALYSIS.

S u m m a r y

The author proposes four levels of development analysis: basic economic level, cultural level, identity level and horizontal level. This distinction is confronted with three dimensions of action analysis: the dimension of maximum development, the dimension of situations pressure and dimension of evaluation of dictated conditions by existing. The evaluations have psychological – communicative and economical character.